

ȘTIINȚA ȘI EDUCAȚIA, PRIORITĂȚI PE TERMEN LUNG

Vladimir VORONIN,
președintele Republicii Moldova

SCIENCE AND EDUCATION, LONG-TERM PRIORITIES

The President of the Republic of Moldova, Vladimir Voronin presented this speech in the frame of the international Conference dedicated to policies in the field of science and education. From his point of view the science reform, the legislative support of who is Science and Innovation Code, continues. But even today it is clear that the following long-term priority is education. For this aim a new draft document was elaborated - Education Code, that regulates all stages of education – from pre-scholar to post-university. A considerable part of the code is dedicated for alignment to Bologna standards. From the other hand there are problems regarding the development of education in Moldova – low salaries, the devalorization of graduate and post-graduate studies etc. The new Code for Education offers solutions to tackle these problems.

Stimate Doamne și Stimați Domni!

Forumul de astăzi constituie o mare onoare pentru Republica Moldova. Și prin prestigiul participanților, și prin importanța problemelor care se preconizează a fi discutate în următoarele trei zile, această conferință va lăsa, fără îndoială, o urmă adâncă în societatea noastră. Cu toate că este un forum internațional, nu întâmplător vorbesc anume de societatea noastră, societatea moldovenească. În pofida caracterului universal al unor asemenea probleme ca interdependența științei și educației, cu toate că o așa sarcină ca formarea unei economii bazate pe cunoștințe are un caracter global, în proiecția noastră, moldovenească, aceste teme capătă o acuitate deosebită, sunt deosebit de imperioase și dobândesc o dimensiune extrem de pragmatică.

Îmi voi explica gândul. În virtutea unor circumstanțe obiective, unica resursă accesibilă de dezvoltare a Republicii Moldova este capitalul uman. Subestimarea acestei circumstanțe a condus, în primul deceniu de independență, la o prăbușire economică și socială fără precedent în Moldova. Fetișismul pseudopieței din anii '90 considera că stihia liberală va crea de la sine o bază durabilă pentru dezvoltare. Și noi știm că acest lucru nu s-a întâmplat. Cel puțin, în Moldova, rezultatele s-au dovedit diametral opuse celor care ni se

promiteau. Reacția în lanț a catastrofei social-economice din țară se prezenta astfel: piața, înainte de toate, n-a cruțat știința. Prăbușirea și marginalizarea sferei cercetării și inovării a diminuat dramatic receptivitatea țării și a societății față de reinzestrarea tehnologică, față de creșterea competenței la toate nivelurile, inclusiv la nivelul managementului politic general. După marginalizarea științei a urmat diminuarea calității învățământului – și a celui superior, și a celui secundar. Drept urmare, la o anumită etapă, piața muncii a rămas fără forță de muncă calificată, capabilă a fi antrenată în eventualele oferte investiționale. Acest model de degradare constituie o ilustrare concludentă a spuselor eminentului sociolog Immanuel Wallerstein care, cu o anumită ocazie, a menționat că modul de înțelegere a pieței, care exista în anii 90, era capabil să schimbe situația în societate nu mai mult decât vitaminele pot trata leucemia.

Și, într-adevăr, Moldova avea nevoie de cu totul alte medicamente. Evaluarea exactă, serioasă, a locului și a rolului potențialului uman în țară, conștientizarea interdependenței dintre dezvoltarea științei și educație, dintre reproducția profesională și reproducția economică au generat fenomenul reformelor de tip nou. Aceste reforme, care au demarat acum opt ani, se deosebeau în mod cardinal prin înseși principiile relansării proceselor dezvoltării pozitive. „De la investiții în om – la o economie dezvoltată și competitivă” – aceasta a fost lozinca noastră. Posibil că ea era într-o măsură romantică și populistă la prima vedere. Dar ea, fără doar și poate, s-a soldat cu anumite rezultate. Ca urmare a practicii noastre de opt ani, noi ne-am întărit și într-o altă idee paradoxală: într-o țară săracă, este inadmisibil să se economisească pe seama sferei sociale, într-o țară săracă este inadmisibil să se economisească pe seama științei, o țară săracă are doar o singură șansă să devină o țară dezvoltată și bogată – ea trebuie să devină mai întâi o societate competentă. Astăzi, organismele financiare internaționale ne critică adesea pentru faptul că structura bugetelor noastre este, în opinia lor, orientată într-o măsură prea mare spre consum, cu prevalarea semnificativă a cheltuielilor sociale, inclusiv a celor făcute pentru știință și educație. Noi, însă, considerăm că în acest caz concret trebuie să vorbim nu despre cheltuieli, ci despre investiții, despre investiții făcute în capitalul uman. În cazul țărilor care posedă mari rezerve de petrol, cheltuielile făcute pentru prospecțiuni geologice și pentru construirea de sonde, desigur, ar fi fost considerate drept investiții. Pentru Moldova, care posedă doar capital uman, un fel de „sondă” capabilă, în ultimă instanță, să îmbogățească societatea, poate fi numai o politică investițională pe termen lung în sistemul științei și educației.

Acum patru ani, în Moldova a fost adoptat Codul cu privire la știință și inovare. Codul a fost adoptat pe fundalul unor idei bizare privind necesitatea lichidării Academiei de Științe, reducerii cheltuielilor pentru

știință. În cele din urmă, noi am procedat exact invers. Noi nu numai că am majorat în mod serios, de câteva ori, cheltuielile pentru știință, noi am schimbat în mod radical climatul inovațional din țară, într-unul pentru prima dată într-un singur cod de legi stimulentele pentru dezvoltarea științei, inovării, protecției proprietății intelectuale și dezvoltării parcurilor și incubatoarelor tehnologice. Știu că acest Cod cu privire la știință și inovare face parte din setul de materiale pe care îl au toți delegații la conferință. Ne putem convinge ușor că, după structura eforturilor întreprinse, reforma promovată s-a dovedit a fi, de fapt, un adevărat proiect investițional. Un proiect care, și vreau să subliniez acest lucru, a sporit brusc nivelul de autoapreciere al comunității științifice, exigența ei față de sine, responsabilitatea ei. Or, actuala Academie de Științe a Moldovei nu este doar o instituție transparentă și absolut independentă, care include structuri de cercetare și de inovare cu diferite tipuri de proprietate și care este dirijată de Asambleea sa. Academia de Științe a Moldovei este, totodată, consultant al Guvernului, încheie cu acesta contracte de parteneriat, cu alte cuvinte, este un coparticipant la conducerea țării.

Reforma științei continuă. Dar deja astăzi este clar că următoarea prioritate pe termen lung devine educația. În plus, voi menționa din capul locului că învățământul în Moldova va fi, în următorul deceniu, principala prioritate a dezvoltării. Noi am finalizat lucrul asupra Codului învățământului. Acest nou document va genera, bineînțeles, discuții aprinse în societate la noi, în Moldova, și peste hotarele ei. La drept vorbind, pe aceasta și contăm. Altfel, desigur, nici că se poate. Prea multe sfere vizează acest nou proiect de lege care întrunește în sine reglementarea tuturor treptelor învățământului – de la cea preșcolară la cea postuniversitară. Ne dăm bine seama că învățământul, în orice țară, este în felul lui un element conservativ al sistemului social. Dar, în cazul nostru, a menține conservatismul ar însemna nu păstrarea atașamentului față de unele tradiții aprobate de timp, ci supunerea riscului a însuși viitorului societății noastre. De aceea, o bună parte a codului este orientată spre adaptarea întregului sistem al învățământului nostru la cunoscutele standarde de la Bologna. Pe de altă parte, există probleme specifice ale dezvoltării învățământului în Moldova. Este vorba de nivelul remunerării muncii profesorilor din școala medie. Nivelul de astăzi al salariilor în sistemul învățământului secundar rămâne cu mult în urmă, chiar și față de indicii salariului mediu pe economie. Și pentru noi este absolut clar faptul că, având asemenea indici ai nivelului de retribuție a pedagogilor, vom rămâne, în curând, nu numai fără pedagogi calificați, dar în genere fără învățământ secundar. Această situație nu poate fi redresată prin evoluție, adică prin majorarea eșalonată a salariilor. În noul cod noi declarăm deschis că, începând cu anul 2009, salariul mediu al pedagogilor trebuie să fie egal cu salariul mediu pe economie. Aceasta înseamnă o majorare a retribuției pedagogilor de aproape două ori cu garantarea

menținerii creșterii salariului în viitor. Sperăm că o asemenea abordare selectivă, o asemenea atitudine exclusivistă față de nivelul de remunerare a profesorilor din școli va găsi înțelegere la toate categoriile de bugetari, că această măsură de durată va trezi un sentiment de solidaritate din partea întregii societăți. Toți trebuie să conștientizăm că, atâta timp cât profesia de învățător nu va deveni una atrăgătoare din punct de vedere economic pentru cei mai buni din cei mai buni profesioniști, noi nu vom avea învățământ – nici superior, nici secundar.

Încă un element foarte important al noului cod. El, de asemenea, ține de concepția investițiilor sociale. Constituția moldovenească proclamă că învățământul public în țara noastră este gratuit. În realitate, acest principiu, de bine de rău, funcționează doar în sistemul învățământului secundar. În sistemul învățământului superior de stat s-a încetățenit, însă, o practică absolut vicioasă. Ea se datorează faptului că aproape jumătate din studenții universităților din Moldova își fac studiile în bază de contract. Acest principiu nu poate fi pus la îndoială în cazul universităților private. În cazul învățământului de stat, vedem că el a dus la crearea în țară a unui sistem absolut irațional. În goană după contracte, universitățile dublează specializările care se bucură de popularitate. Ca urmare statul lansează pe piață mii de oameni, a căror specializare nu corespunde solicitărilor pieței muncii și necesităților sociale. Corpul didactic degradează, nivelul standardelor educaționale scade neconținut. Se majorează și cheltuielile statului, dar eficiența și volumul lor, calculate pe student, se prezintă ca fiind deosebit de modeste. Cu alte cuvinte, are loc devvalorizarea învățământului superior, diploma de studii nu îi spune eventualului angajator nimic despre calitățile profesionale ale absolventului unei universități.

Probabil că, în această situație, ar trebui să concentrăm cheltuielile în sfera învățământului asupra anumitor priorități, de importanță majoră pe termen lung, care ar garanta reproducerea competenței profesionale a societății, înalte standarde educaționale, un înalt nivel de asigurare tehnico-materială a procesului educațional. Anume această abordare nu numai că ne va permite să diminuăm în mod considerabil problema pe care o reprezintă relațiile contractuale echivoce dintre student și instituția de învățământ superior, dar și să optimizăm numărul studenților în universități, să majorăm bursele de câteva ori, să asigurăm studenții cu condiții moderne de cazare în cămine și, principalul, să sporim considerabil exigențele față de calitatea pregătirii lor profesionale.

Noi intenționăm să realizăm aceste transformări. Pentru că fără aceste măsuri decisive, toate vorbele despre transferul de tehnologii, despre edificarea în Moldova a unei economii bazate pe cunoștințe, despre o societate democratică dezvoltată și competentă vor rămâne doar vorbe.

Discurs rostit în cadrul Conferinței Internaționale Politici în domeniul științei și educației.

Chișinău, 19 septembrie 2008